

Rutte loopt nu strafronde van de koningin

De spelverruwing van de huidige formatie heeft de regels veranderd. Politici zijn daar kennelijk aan toe. Is de koningin dat ook, vraagt **Jit Peters** zich af.

En van de weinige staatsrechtelijke bevoegdheden waarover de koningin beschikt, betreft de aanwijzing van een informateur. Daar ontbreekt de ministeriële verantwoordelijkheid. Wanneer de koningin Lubbers aanwijst als informateur en de Tweede Kamer pruiimt dat niet, dan kunnen ze moeilijk Balkenende als demissionair minister-president naar de Kamer roepen. Er zit hier een gat in de ministeriële verantwoordelijkheid, want de koningin is onschendbaar. Hoe ver haar invloed reikt behoort tot het geheim van het Noordeinde.

Door de onduidelijke invloed van het staatshoofd hebben al veel politici voorgesteld de Tweede Kamer een informateur te laten aanwijzen. Een motie-Kolfschoten dateert al van meer dan dertig jaar terug. Toch vonden de grotere politieke partijen dat iedere keer niet opportuun: het was makkelijker zaken te doen achter het schild van de koningin.

Tijdens de huidige kabinetsformatie zijn vele regels geschonden. De spelverruwing van het Nederlandse voetbal is daar niets bij.

Regels rond kabinetsformaties worden gevormd door de praktijk. Welke oude regels tijdens deze formatie zijn geschonden en welke zijn nieuw? Ik noem er enkele zonder compleet te willen zijn.

Een minderheidskabinet wordt onderzocht zonder dat eerst alle meerderheidsvarianten zijn onderzocht. De namen van kandidaat-informateurs worden naar buiten gebracht door Rutte zonder die eerst in vertrouwelijkheid aan de koningin te melden. Hij noemt zichzelf als informateur die een proeve van een akkoord gaat schrijven en noemt Opstelten als informateur voor twee rondes achter elkaar. Ook nieuw is dat Rutte zichzelf, als aanstaand premier, niet beschermt door als informateurs oudere wijze mannen te noemen, maar zijn naaste adviseurs. Rutte is zo geobsedeerd door het premierschap en wil dusdanig bochten afsnijden dat hij niet het geduld heeft de koningin haar rol te laten spelen. Ook heeft hij weinig boodschap aan de minderheid

Illustratie Siegfried Woldhek

in de Tweede Kamer. Zijn rol in het debat in de Kamer met informateur Opstelten wilde hij beperken tot veertig seconden – en dat waren er al veertig meer dan in het debat met informateur Lubbers. Daarmee wilde hij de Kamer de kans ontnemen hem te bevragen.

Maar hem zijn door de koningin de oren gewassen. Zij zal wel goed op Rutte hebben ingeprepraat. De koningin is een intelligente vrouw en weet na het Kamerdebat hoe de haren lopen: richting rechtse coalitie.

Rutte heeft zijn les geleerd – hij dacht eerst alleen de koningin te melden dat Opstelten het karwei moest afmaken en ging weg met de mededeling dat het zo goed was dat Tjeenk Willink nog een keer ging verkennen.

Maar een openlijke breuk met Rutte kan de koningin zich ook niet veroorloven. Zij zal wel goed op Rutte hebben ingeprepraat. De koningin is een intelligente vrouw en weet na het Kamerdebat hoe de haren lopen: richting rechtse coalitie.

Daar heeft zij Tjeenk Willink echt niet voor nodig. De verkennende ronde van Tjeenk Willink is bedoeld als strafronde die de fractievoorzitters moeten lopen.

Tjeenk Willink zelf meende als rechtvaardiging van zijn rol dat de koningin niet op persberichten kan afgaan, zelfs niet op een Kamerdebat. Dat laatste acht ik onwaarschijnlijk. Daarbij was opvallend dat juist Pechtold (D66) en Roemer (SP) – die de rol van de koningin in het formatieproces wil-

len terugdringen – nu opkwamen voor de rechten van de koningin.

Ook de informateurs hebben zich schuldig gemaakt aan spelverruwing. Tjeenk Willink schreef na zijn eerste ronde een prachtige bijlage over grondrechtenbescherming en Europa. Die was gericht tegen Wilders. Maar is dat de taak van een informateur? Tjeenk Willink waarschuwde Rutte dat als rechts voor een derde keer mislukt, hij aan geloofwaardigheid als toekomstig premier zou verliezen.

Is dat een taak voor de informateur? Opstelten meende Klink te moeten kapitelen voor zijn gewetensbezwaren. Sprak hier de informateur of de VVD-politicus? Het bontst maakte Lubbers het. Hij legde openlijk de beweegredenen uit waarom Rutte volgens de koningin nog niet aan het schrijven van zijn proeve toe was. Lubbers leidde de informatiebesprekingen niet, maar fungeerde als postbode die zelf zijn opdracht van de koningin herschreef van meerder naar minderheidskabinet. Tjeenk Willink ontdeed in het gesprek met de pers de opdracht van de koningin van een mythe. Niet de koningin gaat daarover, maar de informateur is daarvoor verantwoordelijk die hem dan ook zelf schrijft. Ach, dan zit je er ook niet mee wanneer je die opdracht tijdens de rit zelf verandert.

Tussendoor hebben we dan nog de drie dissidenten in de CDA-fractie. De garanties die Wilders wilde van de spijtoptanten kon hij niet krijgen, maar binnen het CDA heeft men naar die kant behoorlijk gedrukt; nota bene onder leiding van minister en jurist Donner. Niet de Kamerleden beoordelen het kabinet, maar het toekomstig kabinet de Kamerleden: als die niet meewerken, moeten ze gaan.

Ten slotte vermeld ik de merkwaardige brief van de fractievoorzitters van de fracties die buitenspel stonden in de Eerste Kamer. Niet een brief van een 'Chambre de reflection' of de kwaliteitsbewaker van wetgeving, maar van oppositionele politici. Een nieuw fenomeen, maar alles lijkt wel nieuw tijdens deze kabinetsformatie.

Deed de koningin nu zelf ook mee aan de spelverruwing? Mijs inziens wel door de benoeming van Lubbers als informateur. Daar had geen fractievoorzitter om gevraagd. Zeker ook met de tweede ronde van informateur Tjeenk Willink. Daarmee veroorzaakt zij tijdsverlies. Zij gooit haar prestige in de strijd en maakt er deels ook een machtspel van. Daar zou zij boven moeten staan.

Wat zijn nu de gevolgen van het schenden van de oude formatieregels? Is de geest uit de fles en ontstaan nieuwe spelregels zoals het vroeg noemen van de namen van informateurs? De politici zijn er blijkbaar aan toe, maar de koningin nog niet.

Jit Peters is hoogleraar staatsrecht aan de Universiteit van Amsterdam.